تأثیرات متقابل صلح و گردشگری

علیرضا زارعی

عکس: مهر

استقرار امنیت در مقصد گردشگری نخستین شرط ورود گردشگرهاست و از سوی دیگر مقاصد گردشگری به‌دلیل اهمیت اقتصادی که برای دولت‌ها دارند، با حساسیت بیشتری برای تأمین امنیت موردتوجه قرار می‌گیرند؛ این مسئله به‌خصوص درباره کشورهایی که درآمدهای صنعت گردشگری در آنها بخش مهمی از تولید ناخالص ملی را تشکیل می‌دهد، به‌مراتب بااهمیت‌تر است.

ما در ادامه می‌کوشیم تا علاوه بر بررسی تأثیرات صلح بر گردشگری از زاویه اقتصاد گردشگری و همچنین تأثیر گردشگری بر صلح از زاویه دیپلماسی عمومی، مورد اخیر اختلافات سیاسی، بین روسیه و ترکیه که در پی سرنگونی هواپیمای جنگی سوخوی روسیه از سوی ترکیه به وجود آمد و در ادامه آن یکی از تنبیهات اساسی روسیه را که عبارت از «تحریم گردشگری ترکیه» بود به‌عنوان شاهد مثال موردکاوی می‌کنیم.

صلح

صلح (peace) در علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در حداقل معنی، دلالت بر وضعیت «فقدان جنگ» دارد، اما امروز صلح واقعی چندوجهی است و مفهوم گسترده‌تری را دربر می‌گیرد که علاوه بر فقدان وضعیت جنگی به‌لحاظ نظامی، نبود اختلافات جدی در روابط سیاسی یک کشور با سایر کشورها و همچنین وجود امنیت فراگیر در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و... در داخل کشورها را شامل می‌شود. به این ترتیب می‌توان گفت امنیت، نخستین ثمره صلح است که زمینه‌های توسعه همه‌جانبه را برای کشورها فراهم می‌کند.

گردشگری

گردشگری از دو دهه آخر قرن بیستم در جهان موردتوجه قرار گرفته و در مسیر کسب اهمیت اقتصادی، در سی‌وچند سال اخیر از رشد درخورتوجهی برخوردار بوده است.

براساس گزارش شورای جهانی سفر و گردشگری (W.T.T.C) درآمد اقتصاد گردشگری در سال ۲۰۱۴ معادل ۶/۷ تریلیون دلار بوده که این درآمد ۱۰ درصد از تولید ناخالص داخلی جهان را تشکیل داده و ۲۷۷ میلیون شغل در سطح جهان ایجاد کرده است به‌نحوی‌که از هر ۱۱ شغل در جهان یک شغل مربوط به حوزه گردشگری بوده است.

اگرچه نمی‌توان از این واقعیت چشم پوشید که اصلی‌ترین انگیزه کشورهای میزبان در صنعت گردشگری، چه در سطح سیاست‌گذاران و چه در پایین‌ترین سطوح به‌عنوان کارگران ارائه‌دهنده خدمات گردشگری، انگیزه‌های اقتصادی است ولی صلح با همه کارکردهای زیبای خود در معنی آشتی؛ دوستی و مهربانی با گردشگرها، مانند مواد اولیه این خدمت جذاب است و تار و پود صنعت گردشگری با صلح تنیده شده است.

دیپلماسی عمومی

دوره‌ای که کسب اخبار سرزمین‌های دوردست فقط از زبان بازرگانان و سیاحان میسر بود، سپری شده و بشر قرن بیستم توانست به مدد فناوری اطلاعات که چیزی در حد معجزه است، فاصله‌ها را کوتاه و کوتاه‌تر کند آن‌چنان‌که اکنون در دهه دوم قرن بیست‌ویکم کوچک‌ترین اتفاق در دوردست‌ترین نقطه کره زمین، این امکان را دارد که از طریق شاهراه‌های ارتباطی و با سرعتی معادل سرعت نور صرفا از طریق یک نفر شاهد مجهز به گوشی هوشمند، بی‌هیچ تشریفاتی در چشم‌به‌هم‌زدنی به سمع و نظر سایر مردم جهان برسد.

به این ترتیب مردم جوامع از وضعیتی که در آن صرفا مخاطب و مصرف‌کننده محتوای تولیدشده در رسانه‌ها بودند، خارج شده و اکنون خود تبدیل به تولیدکننده محتوا شده‌اند و مردم جهان اکنون این امکان را دارند که اخبار و رویدادها را از کانال‌های ارتباطی متفاوت با نگاه‌ها و تحلیل‌های گوناگون دریافت کنند.

حالا در قرن بیست‌ویکم متقاعدکردن افکار عمومی برای سیاست‌مدارانی که در گذشته‌های نه‌چندان دور بدون توجه به خواسته‌ها و قضاوت‌های آحاد جامعه اقدامات بین‌المللی را رقم می‌زدند، بسیار سخت‌تر و تأثیرات دیپلماسی عمومی در عرصه روابط بین‌المللی بسیار گسترده‌تر شده است.

دیپلماسی عمومی از منظر ابداع‌کنندگان آمریکایی آن، برنامه‌های طراحی‌شده به وسیله یک دولت به منظور اطلاع‌رسانی و تأثیرگذاری بر افکار عمومی یک کشور دیگر تعریف شده است.

به تعبیر جانسون و هال (C. Jonsson M. Hall) در مقاله «ارتباطات، بعدی ضروری از دیپلماسی» دیپلماسی عمومی به منزله خون برای بدن انسان به شمار می‌آید آن‌چنان‌که هرگاه جریان ارتباطات قطع شود، پیکر سیاست‌های بین‌المللی نیز می‌میرد و چنین وضعیتی به بروز کشمکش‌های خشونت‌بار می‌انجامد.

فرهنگ اصطلاحات روابط بین‌المللی که در آمریکا انتشار یافته است، دیپلماسی عمومی را شامل انتشارات، تصاویر متحرک، مبادلات فرهنگی و رادیو و تلویزیون می‌داند و امروزه با اطمینان باید گردشگری را به این فهرست اضافه کرد.

دیپلماسی عمومی با برقراری ارتباطات میان‌فرهنگی بین جوامع میزبان و میهمان و تصویر عموما مناسبی که میهمانان از جوامع میزبان برای خود و اجتماع خود ترسیم می‌کنند، زمینه‌های ایجاد عوامل بی‌ثباتی صلح بین کشورها را به‌طور چشمگیری کاهش می‌دهد. این وضعیت وقتی روشن‌تر می‌شود که بدانیم گردشگران در کشورهای میزبان براساس اصول و آموزه‌های صنعت گردشگری، به‌عنوان «میهمان» تلقی می‌شوند و میهمان‌نوازی و ایجاد خاطرات خوش در ذهن ایشان راهبرد اصلی این صنعت در همه کشورهای میزبان است.

به این ترتیب افکار عمومی در کشورهای جهان متأثر از تبادل گردشگرها میان کشورها، تصویر و تصور خودساخته‌ای از جامعه مقصد دارد و کمتر از گذشته از تصورات ایجادشده به وسیله رسانه‌های یک‌سویه تأثیر می‌پذیرد و به‌سادگی از ایجاد جنگ و منازعه بین کشور خود با سایر کشورها استقبال و پشتیبانی نخواهد کرد.

تأثیر گردشگری بر صلح

نتایج حاصل از مطالعه انجام‌شده به وسیله دکتر حمید ضرغام‌بروجنی و افروز خسروانی‌دهکردی تحت عنوان اثرات توسعه گردشگری بر شاخص‌های صلح جهانی در فصل‌نامه علمی-پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری (سال هفتم، شماره ۱۹، پاییز ۹۱ صص ۲۵-۴۷) نشان می‌دهد که اثرات گردشگری بر برخی شاخص‌های صلح از جمله شاخص افزایش تولید ناخالص داخلی، افزایش تعداد بازدیدکنندگان یک کشور، کاهش حس دشمنی با خارجی‌ها (افزایش حس همدلی) کاهش بی‌کاری، ایجاد روابط مثبت با سایر کشورهای همسایه و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی، بسیار زیاد بوده است.

گردشگری بیشترین حساسیت را نسبت به ناپایداری صلح و تزلزل امنیت نشان می‌دهد و کوچک‌ترین رخدادی که منجر به شک و تردید گردشگر در وجود وضعیت صلح و امنیت در کشور مقصد شود، بی‌تردید و بی‌شک انصراف وی را از این سفر در پی خواهد داشت.

چه آنکه در بین انگیزه‌های افراد برای سفر هرگز به‌خطرانداختن مال و جان از هیچ‌گونه اولویتی برخوردار نیست.

در ادامه با مطالعه رخداد حادث‌شده بین دو کشور روسیه و ترکیه و همچنین انجام حملات تروریستی در ترکیه مطالب ذکرشده را به صورت ملموس‌تری موردتوجه قرار خواهیم داد.

موردکاوی تأثیرات متقابل صلح و گردشگری در حوادث اخیر منطقه

در زمینه تأثیرات متقابل صلح و گردشگری نمونه‌های زیادی قابل مطالعه هستند؛ از آن جمله قطع ارتباط عربستان با ایران در پی حمله برخی افراد به سفارت عربستان در تاریخ ۱۲ دی ماه ۱۳۹۴ که در اعتراض به اعدام شیخ نمر رهبر شیعیان عربستان انجام شد. شواهد نشان می‌دهد وضعیت نبود صلح که به موجب این حادثه بین ایران و عربستان واقع شده، به شکل درخورتوجهی در کاهش گردشگرهای زیارتی کشورهای عربی به شهر مقدس مشهد مؤثر بوده است و اقتصاد صنعت گردشگری این شهر را متأثر کرده و البته مشابه این وضعیت با لغو برنامه‌های زیارتی حج از سوی ایران برای عربستان حادث شده است.

اما مورد ترکیه که صنعت گردشگری آن تحت‌تأثیر حملات تروریستی و تیرگی روابط با روسیه، زیان زیادی را متحمل شده است، مطلوبیت بیشتری برای واکاوی دارد. در ۲۴ نوامبر سال ۲۰۱۵ مطابق با سوم آذر ۱۳۹۴ یک فروند هواپیمای جنگی روسیه در مرز سوریه و ترکیه به وسیله جنگنده اف۱۶ ترکیه سرنگون می‌شود.

رجب طیب اردوغان که این روزها میل به قدرت‌نمایی او در عرصه منطقه از دید هیچ‌کس پوشیده نیست، با تأکید بر قصور خلبان روسیه در ورود به حریم هوایی ترکیه از عملکرد کشورش دفاع کرد. در پی این برخورد، روابط گسترده دو کشور به‌خصوص در حوزه اقتصادی دچار تنش جدی شد و پوتین رئیس‌جمهور روسیه تحریم‌های سختی را علیه ترکیه وضع کرد؛ یکی از مهم‌ترین این تحریم‌ها، تحریم ورود گردشگرهای روسیه به ترکیه بود.

ترکیه تا این زمان یکی از مقاصد مهم گردشگری جهان بود؛ این کشور به گزارش سازمان جهانی گردشگری (W.T.O) در سال ۲۰۱۴ میزبان نزدیک به ۴۰ میلیون گردشگر از سراسر جهان بوده و رتبه ششم جهان را به لحاظ تعداد گردشگر از آن خود کرده بود. روسیه سهم درخورتوجهی در این خصوص داشته است آن‌چنان‌که تعداد گردشگرهای روس که در ۹ ماه اول سال ۲۰۱۵ به ترکیه سفر کردند، بالغ بر ۳/۳ میلیون نفر بوده است.

پس از این حادثه، ورود گردشگرهای روس به ترکیه قطع شد و این وضعیت تا نهم تیرماه ۹۵ (حدود شش ماه) که پوتین دستور لغو تحریم گردشگری اتباع روس برای سفر به ترکیه را صادر کرد، به طول انجامید.

یکی از اصلی‌ترین دلایلی که رئیس‌جمهور ترکیه را وادار به عذرخواهی متواضعانه و عقب‌نشینی مشهود از مواضع سرسخت گذشته خود کرد، خسارت اقتصادی بالغ بر شش میلیارددلاری بر صنعت گردشگری ترکیه و از آن بدتر بی‌کاری و کسادی بازار فعالان اقتصادی این حوزه بود. به این ترتیب فشار اقتصادی ناشی از گردشگری در برقراری مجدد وضعیت صلح بین دو کشور ترکیه و روسیه نقش‌آفرینی مؤثری داشت.

درعین‌حال، فشار شهروندان روسیه و تقاضای بازار گردشگری روس‌ها برای سفر به ترکیه هم می‌تواند از سوی دیگر ماجرا به این امر کمک کرده باشد.

در همین مقطع زمانی که شاهد تأثیرات گردشگری بر صلح در مورد ترکیه بودیم، عملیات متعدد تروریستی به‌ویژه در مهم‌ترین شهر گردشگری ترکیه یعنی استانبول امکان سفر گردشگرها را به این شهر در هاله‌ای از ابهام قرار داد و وزارتخانه‌های خارجه بسیاری از کشورها ازجمله ایران، شهروندان خود را از سفر به ترکیه بر حذر داشتند. در پی این حملات ورود گردشگرهای آلمانی به‌عنوان بیشترین گردشگر ورودی به این کشور ۱۷ درصد، گردشگرهای روس ۵۹ درصد و ژاپنی‌ها ۴۸ درصد کاهش داشته است که در این زمینه تأثیر وضعیت نبود صلح و امنیت بر گردشگری به‌طور محسوسی چشمگیر است.

درمجموع به نظر می‌رسد صلح به‌عنوان بستر و زمینه گردشگری، اصلی‌ترین مقدمه و لازمه این امر است و از سوی دیگر تأثیر افکار عمومی و تجارب مطلوب گردشگرها از کشورهای میزبان در راستای دیپلماسی عمومی، تهدیدات موردنظر دولت‌ها علیه صلح را به سوی ناکامی سوق داده و هزینه این‌گونه تصمیمات را افزایش می‌دهد؛ ضمن آنکه انگیزه‌های اقتصادی صنعت گردشگری برای دولت‌ها، حفظ صلح و امنیت را از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌کند.

من و اماس

«اماس»؛ شوخی زندگی

مریم پیمان

● «من، بی‌تو چیزی نیستم، جُز/ پرده بی‌آفتاب جُز/ رختخواب کهنه و لیوان آب و قرص خواب»، به خودم دروغ نمی‌گویم. بیماری بعد از مدت‌ها مقاومت، دوباره جدی شده است. باید کاری کنم. باید باور کنم نیاز به استراحت دارم. دیشب باز حمله داشتم، اما این‌بار وسط یک قاره غریب. حسابش از دستم در رفته است. تنها نبودم، اما بودن‌ها تفاوت دارد. تنهایی در درونم موج می‌زد. خستگی، بی‌خوابی، فشار روانی و سردرگمی میان رؤیا و واقعیت، دخترِ ایده‌آل‌گرای قصه را از پا درآورد. کسی در ظاهر باور نمی‌کند، اما پاهای من امشب توان راه‌رفتن هم ندارند. بینایی‌ام کم و زیاد می‌شود و با وجود دو مسکن و قرص‌های ضدعوارض، دمای بدنم به‌شدت نوسان دارد. تنها یک آرزو دارم؛ «سقوط» واقعی. مثل آنچه که در سال‌های گذشته از خودم دیدم. «من بی‌تو چیزی نیستم، جز/ خونه بی‌پنجره، جز/ آدمی که غربتش از مرگ طولانی‌تره»، درد در استخوان‌هایم مرز فریاد را هم گذرانده است. در دو روز گذشته دقایقی هم عمیق نخوابیده‌ام. نگرانم. اگر هواپیما امشب سقوط نکند؛ با زندگی آشفته پیشِ‌رو باید چه کرد. هرچه به تهران نزدیک‌تر می‌شویم، وحشتم بیشتر می‌شود. مهماندار را صدا می‌کنم. همراهان به غریبه‌ها شبیه می‌شوند. حالت تهوع شدید، عرق سرد و ترس تمام بدنم را دربر می‌گیرد و من تنها خدایی را صدا می‌کنم که اگر هم به ادعای «برخی» نباشد، برای من «وجود» دارد. دقایق اندک حمله دوم در کمتر از ۲۴ ساعت، بر من طولانی می‌گذرد. به خودم تلقین می‌کنم؛ «آلودگی هوای تهران است، مسمومیت غذایی است، کم‌شدن ارتفاع است، خستگی و بی‌خوابی است...»، خدا را باز صدا می‌کنم؛ «کاش «او» بود و با آرامش وجودش آرامم می‌کرد». اعتراف می‌کنم؛ «تنهایی، تنها زیبنده خداست».

«من، بی‌تو چیزی نیستم، جُز/ چندتا اَبر بی‌قرار/ من، بی‌تو چیزی نیستم جُز/ آه! جُز گردوغبار» از هم‌سفرانم خداحافظی می‌کنم. حمله توانی در دستانم نگذاشته تا به پاس همکاری در آغوش بگیرمشان. به خداحافظی سردی بسنده می‌کنم. آبی به صورتم می‌زنم. لرز و تب بر من مسلط می‌شوند. به خودم می‌گویم؛ «قوی باش! مثل همیشه لبخند بزن و از ناشکری دست بردار». پیش از اعتراف ناگهانی‌ام، هیچکس حدس نمی‌زد، بیمار باشم. باید به «قدرت» برگردم، به «سکوت». به مرکز درمان فرودگاه می‌روم. کاری از پزشک مقیم برای «بیمار خاص» برنمی‌آید. تاکسی می‌گیرم و سَرم را به شیشه تکیه می‌دهم تا با سرمای آن کمی از تب کم کنم. دستانم یخ کرده‌اند. چشمانم را روی هم می‌گذارم و روحم را به موسیقی می‌سپرم؛ «یادم بده کاری کنم، جوری بهم عادت کنی/ که زیر چتر گریه‌هام احساس امنیت کنی/ یادم بده کاری کنم، بی‌وقفه با من سر کنی/ من شعر بنویسم برات، تو شعرامو از بَر کنی/ کاشکی به گوشِت می‌رسید دارم چه رنجی می‌برم/ بیا غرورم نشکنه، من از تو دل‌نازک‌ترم/ من بی‌تو چیزی نیستم، من بی‌تو اصلا نیستم/ شاید کسی که عمریه دنبالشی، من نیستم»، گونه‌هایم خیس می‌شوند. واقعیت و رؤیا فاصله زیادی دارند. به خودم قول می‌دهم؛ مقاوم، جدی، تنها و بی‌اشک، آینده را با امید خواهم ساخت. در برابرِ دردهای دیگر من، «اماس» شوخی‌ای بیش نیست.

نگاه

نقش مدیریت شهری در آلودگی هوا

سیدمصطفی موسوی‌لاری

● پدیده وارونگی هوا یا همان اینورژن، مهم‌ترین دلیلی است که در زمستان برای توجیه رسیدن آلودگی تهران به محدوده خطرناک و بسیار خطرناک مطرح می‌شود. چندسالی بنزین‌های بی‌کیفیت که ناشی از تحریم‌ها بود، به‌عنوان مشکل آلودگی هوا مطرح شد که به لطف برجام این موضوع تا حدودی منتفی شده است. گاهی به صورت نه‌چندان محکم و رسا از خودروهای تک‌سرنشین نیز عوامل دخیل در این آلودگی خطرناک یاد می‌شود. گسترش محدوده طرح ترافیک و طرح زوج و فرد از در منازل به‌عنوان راهکارهایی است که در این سال‌ها در مواقع بحرانی اجرا می‌شود. تعطیلی مدارس اگرچه بیش از هر چیز به دلیل حفظ سلامتی کودکان است، اما نقش چشمگیری در کاهش سفرهای شهری ایفا می‌کند.

با همه این اوصاف، علت اصلی آلودگی هوای تهران و شهرهای بزرگ را می‌توان در یک مورد اصلی خلاصه کرد؛ افزایش افسارگسیخته خودروهای شخصی. مسائل و مشکلات کلان‌شهر تهران فراتر از آن است که بتوان حضور خودروهای شخصی به‌ویژه تک‌سرنشین را به یک یا چند دلیل محدود کرد. برای واکاوی این امر، بررسی تاریخچه شکل‌گیری و توسعه پایتخت نیاز است که البته از حوصله این یادداشت خارج است، اما با بازگشت به کمتر از سه دهه پیش؛ یعنی پایان جنگ تحمیلی، می‌توان ریشه بسیاری از مشکلات امروز را ردیابی کرد. رشد سریع مهاجرت پس از انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی، سرعت افزایش جمعیت تهران را بیشتر و این امر مشکلات ترافیکی را تشدید کرد. شهردار تهران در دوران سازندگی با تکیه بر مهندسان شاخص و کارکشته آن زمان با ایجاد بزرگراه‌ها و پل‌ها و پروژه‌های کلان شهری تا حدودی مشکلات ترافیکی را سامان بخشید، اما متأسفانه سیستم مدیریت شهری نگاه جامع و کارشناسانه را که در تخصص شهرسازان و جامعه‌شناسان شهری بود نادیده گرفت و با تکیه بر مهندسان ترافیک سعی در حل این مشکل کرد. از سوی دیگر هزینه‌های سنگین پروژه‌های عظیم شهر تهران از درآمد حاصل از فروش تراکم ساختمانی غیرکارشناسانه در شهر و به‌ویژه شمال شهر تهران و محدوده شمیران تأمین شد. تا پیش از حضور مدیران اصولگرا در جایگاه مدیریت شهری، این امر از کمیت کمتر و کیفیت بیشتر برخوردار بود. با تبدیل‌شدن شهرداری تهران به سکویی برای دستیابی به مقاصد سیاسی از زمان شورای شهر دوم، روند فروش بی‌منطق تراکم و همچنین احداث غیرکارشناسانه بزرگراه‌ها موجب شد که روزبه‌روز بر تعداد خودروهای شخصی در سطح شهر تهران افزوده شود، بدون آنکه روش صحیح توسعه؛ یعنی گسترش حمل‌ونقل عمومی به‌جای افزایش سطوح خیابانی مورد توجه قرار گیرد.

بی‌شک هزینه‌های هنگفت احداث بزرگراه‌ها، تونل‌ها، پل‌ها و سایر زیرساخت‌های حمل‌ونقل مبتنی‌بر خودروهای شخصی اگر در این سه دهه برای گسترش سریع و دقیق مترو، قطار سبک شهری، تراموا، اتوبوس شهری و به‌طورکلی توسعه شبکه حمل‌ونقل عمومی شهر صرف می‌شد، امروز شاهد آلودگی خطرناک حتی در فصول سرد و با وجود وارونگی هوا نبودیم.

امروز بیماری‌های آلرژیک و تنفسی فرزندان من ناشی از بلندپروازی‌های سیاسی و نگاه اقتصادی به شهر ازسوی مدیران شهری گذشته است.

جدول ۲۶۹۷ ■ طراح: بیژن گورانی

افقی:

۱- ناراست - معادل فارسی کاتالوگ- بازدارنده حرکت چرخ اتومبیل ۲- محل ذخیره کالا- دهن‌دره- زائوترسان ۳- از آلات موسیقی- مرکز استان مرکزی- پول روسیه ۴- کاشف پنی‌سیلین- تجاوز ۵- سرای تبهکاران- نوعی سطح شیب‌دار- فرمان سکوت ۶- مجرای گوارش از حلق تا معده- نام خداوند در دین یهود- دختر مازندرانی ۷- سفید آذری- هیاتی که وظیفه بررسی و مطالعه درباره موضوعی را برعهده دارد- علامت تأیید پای نامه ۸- خارجی‌ترین قسمت پوست- دعای زیر لب- خرمافروش ۹- حرکات ورزشی رزمی نمایشی- با بخت و اقبال نامساعد روبه‌رو شدن-اش ۱۰- زبانه آتش- فراخواندن- شک و تردید ۱۱- لقمان از بی‌ادبان آموخت- آسمان- شعر کوتاه ژاپنی ۱۲- مجموعه عقاید یک مکتب درباره پدیده‌های جهان- نخستین رئیس‌جمهور روسیه پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی ۱۳- همسایه اوگاندا- خواربارفروش- طراحی مقدماتی ۱۴- عدد ماه- فرشته حامل وحی خداوند- پرنده‌ای خوش‌آواز ۱۵- چهارچوب دور تابلو- مهاجم هلندی تیم فوتبال فنرباغچه- حس بویایی.

عمودی:

۱- صاحب کار- پدالی زیر پای راننده- سیخونک ۲- جادو- رقیبان- کدخدا ۳- خرس شجاع و باهوش کارتونی- با سرعت و عجله ۴- مهریه- سریع‌ترین نوع شنا- کشوری در قاره سیاه در همسایگی الجزایر ۵- صد مترمربع- همنشین زن - لوازم ۶- تأمینات امروزی- محلی- طاقچه قدیمی ۷- پایان- شهری در کرمانشاه- پیامبران ۸- سمبل- پیشوای دینی زرتشتی- باور ۹- مخلوطکن- امانت- رشته کوهی در اروپا ۱۰- تکرار حرفی از الفبا- داشتن مال و ثروت- قسمت‌های آغازین ۱۱- تاندون- خواندن قرآن با قرائت درست و آهنگ خوب- کشیش ۱۲- بی‌باکی- سراینده بهارستان- کفش ورزشی ۱۳- کشوری در شمال کارائیب- آبادی ۱۴- همسایه سنگاپور- مبتنی بر یک ریتم معین- هجوم ۱۵- نگاه خیره- از بخش‌های اوستا- تاریخ‌نگار و کتاب‌شناس بغدادی و مؤلف کتاب الفهرست.

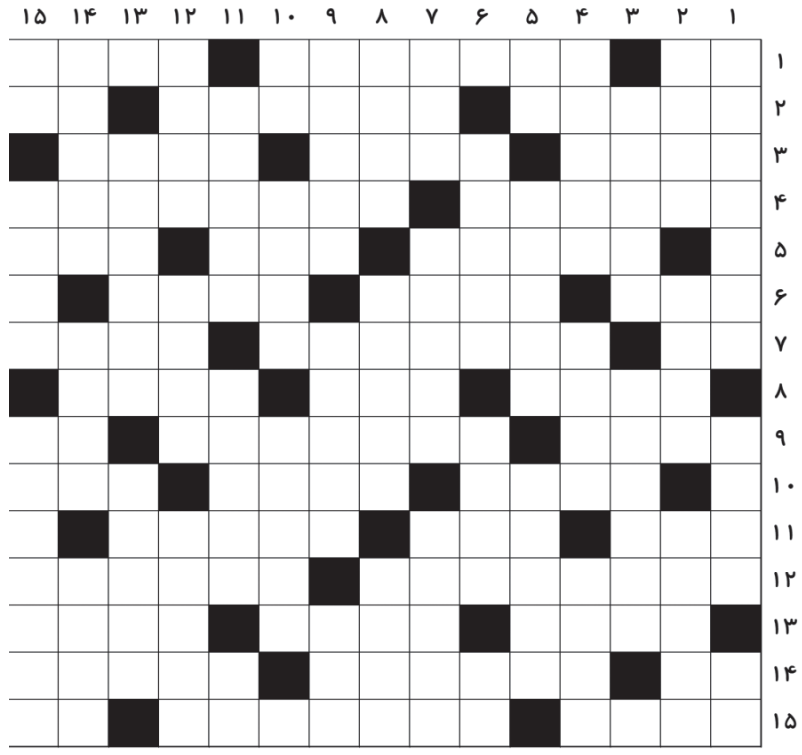

حل سودوکو سخت

۲	۱	۳	۷	۵	۴	۹	۶	۸
۵	۹	۶	۲	۱	۸	۴	۷	۳
۸	۷	۴	۶	۹	۳	۱	۵	۲
۴	۲	۵	۸	۳	۶	۷	۹	۱
۹	۶	۷	۱	۴	۲	۳	۸	۵
۱	۳	۸	۹	۷	۵	۶	۲	۴
۷	۸	۹	۴	۲	۱	۵	۳	۶
۶	۵	۱	۳	۸	۹	۲	۴	۷
۳	۴	۲	۵	۶	۷	۸	۱	۹

حل سودوکو ۱۶۹۳

۴	۶	۱	۸	۵	۳	۲	۹	۷
۳	۹	۷	۲	۴	۱	۶	۸	۵
۵	۲	۸	۶	۷	۹	۴	۳	۱
۷	۸	۴	۹	۳	۲	۵	۱	۶
۱	۵	۲	۴	۸	۶	۹	۷	۳
۶	۳	۹	۷	۱	۵	۸	۴	۲
۹	۴	۵	۱	۲	۷	۳	۶	۸
۸	۷	۳	۵	۶	۴	۱	۲	۹
۲	۱	۶	۳	۹	۸	۷	۵	۴

جدول ۲۶۹۶

سودوکو سخت ۱۶۹۴

قانون‌های حل جدول سودوکو:

۱- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.

۲- در هر مربع ۳×۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

	۶	۷		۸				
		۵		۷	۴			۳
۴		۳	۵				۱	
۷		۹		۲				
	۴		۷		۸			۹
۵	۲				۶			
۸								
			۸	۹	۲		۶	
				۱			۴	

سودوکو ۱۶۹۴

سودوکو

سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عددهای بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.

		۳		۱			۸	۹
۱	۹	۸			۶			۵
۶					۴		۳	۷
۸		۹	۵				۶	
	۳	۱	۴	۶	۷			۲
۷			۳		۸		۴	
			۶	۴			۵	۸
۹				۵		۲		
				۷	۹	۳	۱	